

NIC PRO HOLKY? GENDEROVÉ NEROVNOSTI V POLITICKÉ PARTICIPACI NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH¹ / LENKA VOCHOCOVÁ, JAROMÍR MAZÁK, VÁCLAV ŠTĚTKA

Nothing for the Girls? The Gender Gap in Political Participation on Social Network Sites

Abstract: This paper elaborates on the authors' previous research on the relatively unexplored area of the gender aspects of online political participation. Quantitative content analysis is used to analyse communication on selected Czech political parties' Facebook profiles during the campaign for the parliamentary elections in 2013 and 2014. The article focuses on women's presence in political discussions and the relationship between their presence and the negativity of the communication in the forum, and presents a literature review offering possible explanations for the surprising difference in both the activity of men and women and the differences in the activity of female participants on the profile pages of different parties. The results of this research challenge some established assumptions about the alleged narrowing of the gender gap in the Internet environment and in social media specifically, as men turn out to be much more active than women.

Key words: online political participation, gender, election campaigns

Vochocová, Lenka, Jaromír Mazák, Václav Štětko. 2016. „Nic pro holky? Genderové nerovnosti v politické participaci na sociálních sítích.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, Vol. 17, No. 2: 64–75, DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/12130028.2016.17.2.283>

Předvolební kampaně politických subjektů i diskuse voličů a voliček se v posledních několika letech do velké míry přesouvají do prostředí internetu, resp. sociálních sítí (Lilleker, Jackson 2010; Jungherr 2012). Rostoucí význam sociálních médií v politické komunikaci a politickém marketingu, který se odvíjí od přelomové prezidentské kampaně Baracka Obamy v roce 2008, tak představuje výzvu nejen pro výzkum politické participace, ale také pro obory, jejichž primárním zájmem jsou média a mediálně zprostředkovaná komunikace (Lilleker, Jackson 2010). Vzhledem k důležité roli sociálních médií ve volebních kampaních posledních let v řadě tzv. západních demokracií rozšiřují sociální vědy tradiční výčet participačních aktivit a svůj výzkumný zájem také o on-line deliberaci a účast jednotlivců a jednotlivkyň v politických diskusích v prostředí internetu (Jungherr 2012; Casteltrione 2015).² Tyto aktivity, které nutně nesměřují přímo či primárně k ovlivňování rozhodovacích procesů ve společnosti a nevyžadují hlubší zapojení nebo závazek (Carpentier 2011), označují někteří výzkumníci/ce jako expresivní způsoby participace nebo *on-line politickou expresi* (Gibson, Cantijoch 2013). Do této výzkumné oblasti se pak promítají i otázky klasického participačního výzkumu týkající se různých nerovností v participačních aktivitách občanů a občanek. Naším výzkumným záměrem je přispět k diskusi o tom, zda jedním z faktorů, které ovlivňují on-line politickou expresi jednotlivců/kyň, je také gender.

Relevance on-line politické exprese, tedy mimo jiné diskusí o politice na sociálních sítích, jako výzkumného tématu se totiž neodvíjí jen od toho, že je toto prostředí ve zvýšené míře užíváno politickými aktéry/kami i potenciálními voli-

či a voličkami. Nástup fenoménu sociálních médií na počátku 21. století se do velké míry časově překrývá s takzvanou krizí demokracie (ztráta zájmu občanů a občanek o politické dění, či dokonce ztráta důvěry v parlamentní systémy, především mezi příslušníky/cemi mladších generací, často v důsledku rozmachu politického marketingu), na niž upozorňují někteří autoři a autorky (Norris 2002; Coleman, Blumler 2009; Dahlgren 2013). Právě internet jako jedna z nových komunikačních technologií může podle mnohých kompenzovat odklon veřejnosti od tradičních forem politické participace a opět posílit jejich politickou angažovanost (Weber, Loumakis, Bergman 2003; Dahlgren 2005; Davis 2010; Jakubowicz 2013) a zároveň může oslabit nerovnosti v přístupu k politické participaci založené především na sociodemografických charakteristikách jedinců (Vitak et al. 2011; Enjolras et al. 2012; Holt et al. 2013).

Tyto optimistické vize spojující internet s novou érou demokracie však nepotvrzuje dominantní tradice ve výzkumu on-line participace, podle níž internet existující nerovnosti nejen neoslabuje, ale do určité míry je i zvyrazňuje (Norris 2001; Davis 2010). Koncept tzv. digital divide (Norris 2001) tedy odmítá zjednodušující pojetí internetu jako „bezbariérového“ prostředí, jehož potenciálu využívají zástupci a zástupkyně různých společensky marginalizovaných skupin, a spíše sleduje rozdíly v on-line politické participaci založené právě na odlišných sociodemografických a socioekonomických charakteristikách.

Jednou z tradičních kategorií marginalizace sledovaných v souvislosti s politickou participací je právě gender. Ačkoli v participačním výzkumu panoval po desetiletí konsenzus,

který potvrzoval obecně nižší stupeň participace žen na politických aktivitách (Burns, Schlozman, Verba 1997; Norris 2002; Gallego 2007; Lutz, Hoffmann, Meckel 2014;), současné výzkumy politické participace se přiklánějí spíše k závěru, že význam genderových rozdílů (společně s některými dalšími faktory tradičně ovlivňujícími občanskou participaci) v liberálních demokraciích i zemích bývalého východního bloku slábne (Gil de Zúñiga, Puig-I-Abril, Rojas 2009; Vesnic-Alujevic 2012; Vráblíková 2009). V poměrně mladé oblasti výzkumu on-line politické participace, která je hlavním rámcem naší studie, prozatím není možné identifikovat dominantní závěr týkající se toho, zda existují rozdíly v míře a způsobech participace žen a mužů – studie ukazují jak na mizení genderových rozdílů, nebo dokonce dominanci žen v určitých oblastech, tak na přetrvávající nižší aktivitu žen zejména v některých formách on-line politické exprese (Hampton et al. 2011; Vesnic-Alujevic 2012; Junco 2013; Strandberg 2013; Gil de Zúñiga et al. 2014; Bode 2016).

Cílem našeho výzkumu je přispět k výše uvedené diskusi daty z České republiky a zodpovědět otázku, zda existují rozdíly v politické expresi žen a mužů na sociálních sítích. Data jsme získali analýzou obsahů komunikace na oficiálních profilech politických stran na sociální síti Facebook. Na příkladu předvolebních kampaní v letech 2013 a 2014 odhalujeme rozdíly v kvantitě i kvalitě on-line politické exprese žen a mužů. Ve snaze hlouběji porozumět zjištěným rozdílům se věnujeme také otázce možného vztahu mezi kvalitou komunikace na konkrétním fóru, přesněji mezi mírou negativity příspěvků, a účastí žen v diskusích v tomto prostředí, k níž nás inspiroval výzkum prezentovaný níže (Norris, Lovenduski, Campbell 2004; Polletta, Chen 2013).

Tradiční a on-line politická participace genderovou optikou

Genderové nerovnosti jsou po desetiletí tématem výzkumu politické participace, který poukazuje na nižší míru politických aktivit u žen (Burns, Schlozman, Verba 1997; Gallego 2007; Lutz, Hoffmann, Meckel 2014; Norris 2002), ale také na jejich obecně menší zájem o politiku i menší povědomí o politických tématech (Burns, Schlozman, Verba 1997). Feminismus se od 70. let 20. století zaměřuje na genderovou propast v oblasti politické participace v souvislosti s obecnějšími otázkami týkajícími se statusových rolí a distribuce moci ve společnosti. Od doby, v níž se Susan C. Bourque a Jean Grossholtz (1974) pozastavovaly nad tím, jak překvapivě genderově slepý je participační výzkum, v němž jsou ženy uváděny jen velmi málo, se v této oblasti postupně utvořil určitý konsenzus. Ženy byly dlouho považovány za obecně méně politicky aktivní než muži (Burns, Schlozman, Verba 1997; Norris 2002; Gallego 2007; Lutz, Hoffmann, Meckel 2014). V posledních letech však výzkumy poukazují na to, že některé faktory, které tradičně ovlivňovaly politickou či občanskou participaci, ztrácejí v liberálnědemokratických zemích svůj význam. Právě gender je

podle výzkumnic a výzkumníků také jedním z těchto faktorů, jejichž vliv mizí (Gil de Zúñiga, Puig-I-Abril, Rojas 2009; Vráblíková 2009; Vesnic-Alujevic 2012), a pravděpodobně v tomto ohledu neexistují velké rozdíly mezi západními demokraciemi a postsocialistickými zeměmi střední a východní Evropy. Podle Kateřiny Vráblíkové (2009), která se ve svém výzkumu zaměřila právě na země bývalého „východního bloku“, až na několik relativně nepodstatných výjimek „u většiny sledovaných zemí neexistuje rozdíl v míře politické participace podle pohlaví“ (Vráblíková 2009: 885).

Závěr současného participačního výzkumu o mizejícím vlivu pohlaví na míru politické participace se promítá také do výzkumu politické participace v prostředí internetu, který většinově nepracuje s genderem jako s klíčovým faktorem. Výzkumy, které k genderu přihlížejí (převážně pouze jako ke kontrolní proměnné), obvykle nepotvrzují tradiční závěr, že muži participují v oblasti politiky více než ženy (Strandberg 2013; Gil de Zúñiga, Veenstra, Vraga, Shah 2014; Lutz, Hoffmann, Meckel 2014). V ranějších studiích, které s genderem pracují jako s kontrolní proměnnou, se ještě objevuje závěr, že ačkoli u tradičních forem participace už gender není považován za podstatný faktor, „v čele internetové participace stále stojí muži“ (Weber, Loumakis, Bergman 2003: 36). Novější výzkum však zjišťuje, že obě pohlaví jsou v politické komunikaci v prostředí sociálních médií zastoupena stejně (Vesnic-Alujevic 2012), nebo výzkumníci/ice dokonce docházejí k závěru, že on-line aktivita žen je vyšší (Strandberg 2013; Gil de Zúñiga et al. 2014). Kim Strandberg (2013) například zjistil, že charakteristiky Finů, kteří jsou na Facebooku a Twitteru aktivní v souvislosti s předvolebními kampaněmi, jdou proti dosavadním vzorcům – jsou to převážně mladí, méně vzdělaní lidé a ženy (Strandberg 2013: 12–14). Gil de Zúñiga a kol. (2014) byli podle vlastních slov překvapeni výsledkem svého výzkumu, podle kterého mezi čtenáři blogů vykazují ženy „vyšší stupeň [...] politické participace“ (s. 46). Takové závěry odpovídají poznatkům výzkumů, které studují obecnou aktivitu na internetu, podle nichž jsou ženy o něco aktivnějšími uživateli sociálních médií než muži (Hampton et al. 2011; Vesnic-Alujevic 2012; Junco 2013; Strandberg 2013; Gil de Zúñiga et al. 2014).

Lisa Harrison a Jamie Munn (2007) však nabízejí perspektivu, podle níž mohou mít takové optimistické výsledky příčinu především v dominantní volbě výzkumné metody – výzkumy založené převážně na dotazníkových šetřeních obvykle nenacházejí velké rozdíly v participaci žen a mužů, protože podle autorů/ek jednak oslabuje vliv strukturních překážek v samotném přístupu k participaci,⁴ ale především se do odpovědí na otázky v dotaznících promítají „sociální a kulturní očekávání, která určují standardy politické participace“ (Harrison, Munn 2007: 43). Jinými slovy, ženy mohou pod vlivem kulturních očekávání v odpovědích například nadhodnocovat svoji aktivitu.

Ve výzkumu on-line politické participace je tak nutné přihlídnout také k výsledkům tradičního participačního

výzkumu, který se zaměřuje na typologii a kvalitativní aspekty participace žen a mužů a odhaluje, že ženy se obecně zapojují do jiných aktivit než muži. Už v 70. letech 20. století Susan Bourque a Jean Grossholtz (1974) vysledovaly jasný kauzální vztah mezi sociálními rolemi žen a jejich politickou participací. Klíčovou je podle nich otázka, do jaké míry participaci žen ovlivňuje samotná definice politiky či politična (ibid). Tradičním argumentem souvisejícím s feministickou kritikou „oddělených sfér“ a vylučování žen z veřejné sféry (Young 1981; McLaughlin 1993; Lorber 1998) je, že „úzká a výlučná definice politiky [...] omezuje politickou aktivitu na soubor rolí, které jsou [...] stereotypizovány jako mužské“ (Bourque, Grossholtz 1974: 225). Podle Hilde Coffé a Catherine Bolzendahl (2010), jež komparovaly politickou participaci občanů/ek v 18 západních demokraciích, neparticipují ženy navzdory tradičnímu pojetí méně, ale zapojují se do jiných typů aktivit než muži. Ženy podle nich častěji chodí k volbám a jsou aktivnější ve sféře „soukromého aktivismu“, který autorky definují jako méně formální politické aktivity (bojkot zboží z politických důvodů, podepisování petic, dárcovství, zájem o komunitu atd.). Muži z jejich dat vycházejí jako aktivnější, pokud jde o kolektivní akce (*collective action*) a formální, institucionalizovanou politiku, například častěji vstupují do politických stran. Klíčové pro naše výzkumné téma je rovněž zjištění, že ženy se účastní politických aktivit, které jsou méně viditelné, a jsou zdrženlivější ve veřejném vyjadřování svých politických postojů (Coffé, Bolzendahl 2010). Podobná data prezentovaly o několik let dříve Pippa Norris, Joni Lovenduski a Rossie Campbell (2004) – ženy jsou aktivnější než muži v činnostech, jež jsou zaměřené na konkrétní téma (podepisují petice, bojkotují produkty), ale mnohem méně se účastní aktivit typických pro politické kampaně (Norris, Lovenduski, Campbell 2004). Také v oblasti výzkumu on-line politické participace upozorňují např. Homero Gil de Zúñiga a kol. (2014), že „význam genderu se liší v závislosti na typu participace“ (Gil de Zúñiga et al. 2014: 46).

Tématem odlišných aktivit žen a mužů v prostředí sociálních médií a jejich kvality se zabývá především psychologicky orientovaný participační výzkum. Ten potvrzuje tradiční předpoklad, že ženy více než muži užívají internet spíše ke komunikačním účelům, zejména k utváření vztahů (Lin, Lu 2011; Junco 2013; podobně také Joiner et al. 2014). Takový závěr může sloužit jako vysvětlení faktu, že na základě některých výzkumů jsou ženy aktivnější, pokud jde o zveřejňování příspěvků a komentování obsahů druhých – může se z jejich strany jednat o aktivity směřující k budování či udržování vztahů (Junco 2013). Vezmeme-li však v úvahu z podstaty konfliktní povahu diskusí o politice, které jsou naším výzkumným tématem, navíc v období předvolebních kampaní a na veřejných profilech politických subjektů, nabízí se nahlížet na tyto aktivity žen a mužů ještě z jiného pohledu. Vyhledávají-li ženy prostřednictvím zveřejňování obsahů na sociálních sítích především sociální kontakt, ocenění či pozitivní hodnocení, a snaží-li se proto více než muži

vyhnout konfliktu nebo nepříjemným interakcím, jak tvrdí některé výzkumy (Lin, Lu 2011; Polletta, Chen 2013; Joiner et al. 2014), je otázkou, jak se ženy (kvantitativně i kvalitativně) zapojují do vytváření těchto veřejných, více viditelných a potenciálně konfliktních obsahů.

Pokud jde o regionální kontext našeho tématu, výzkum politické aktivity v on-line prostředí je v České republice ve svých počátcích, a není tedy překvapivé, že cíleně shromažďovaná a komplexnější data o vlivu genderu na politickou participaci v prostředí internetu chybějí. Studie týkající se tradiční i on-line participace, které s faktorem genderu pracují, poukazují spíše na mizení genderových rozdílů (Vráblíková 2009; Linek 2013; Lupač, Chrobáková, Sládek 2014;), a vyskytují-li se rozdíly, jsou obvykle vysvětlovány jako důsledek vzájemného vlivu několika strukturních faktorů (Linek 2013).

Výzkumné otázky

Předmětem našeho výzkumného zájmu jsou genderové aspekty specifického typu participačních aktivit, které nabývají na významu díky narůstajícímu vlivu sociálních médií v politické komunikaci – takzvaných „e-expresivních způsobů participace“ (Gibson, Cantijoch 2013), které lze definovat jako „veřejné vyjadřování politických postojů“ (Rojas, Puig-i-Abril 2009: 906). Zaměřujeme se na sociální síť Facebook, a to s ohledem na míru jejího využití politickými aktéry ve sledovaných volbách a na její význam v prostředí České republiky obecně. Naš výzkum byl motivován následujícími výzkumnými otázkami, které jsme formulovali na základě rešerše literatury představené výše:

Existují rozdíly v participaci mužů a žen v diskusích na stránkách politických stran na Facebooku v období předvolebních kampaní v České republice?

Existuje vztah mezi mírou negativity přítomnou v diskusích na konkrétních stranických fórech a účastí žen v nich?

Mezi e-expresivní participační aktivity řadíme „lajkování“, zveřejňování a sdílení komentářů s politickým obsahem nebo sledování (*following*) politických aktérů (Rojas, Puig-i-Abril 2009; Gil de Zúñiga, Jung, Valenzuela 2012; Gil de Zúñiga, Molyneux, Zheng 2014). Je však zřejmé, že relevance jednotlivých uvedených aktivit ve vztahu k politické participaci je různá – zveřejnění vlastního komentáře vyžaduje mnohem větší úsilí než prosté kliknutí na tlačítko „líbí se mi“ a spolu s komentováním obsahu zveřejněného druhými je zároveň výrazně viditelnější aktivitou. Právě viditelnost aktivity může být významným faktorem ovlivňujícím různou participaci žen a mužů, jak ukazuje psychologický výzkum zaměřující se na způsoby jednání v on-line prostředí. Podle některých autorů/ek neexistují v soukromé komunikaci na Facebooku (například posílání zpráv) výrazné genderové rozdíly, zatímco ve veřejném projevu (komentování statusů druhých) rozdíly patrně jsou (Lin, Lu 2011; Junco

2013; Joiner et al. 2014). To může naznačovat, že ženy ve svém veřejně viditelném jednání na sítích uplatňují genderové normy chování – že upřednostňují ty způsoby komunikace, které jsou vnímány jako typické nebo vhodné pro ženy (Joiner et al. 2014: 166). Francesca Polletta a Pang Ching Bobby Chen (2013) veřejné politické debaty nebo obecně „veřejnou deliberaci“ přímo označují za dominantně maskulinní (Polletta, Chen 2013: 292). Na základě těchto východisek jsme se rozhodli zaměřit náš výzkum na specifický typ e-expresivních aktivit, a sice na komentování politických statusů na profilech politických stran, a zjistit, zda existují rozdíly mezi muži a ženami v České republice v tom, do jaké míry se na Facebooku v období předvolebních kampaní těmto aktivitám věnují.

Psychologický výzkum jednání lidí v prostředí internetu nabízí další možný pohled na genderové aspekty on-line politické participace. Zaměřuje se totiž na odlišná očekávání, která ženy a muži vůči sociálním médiím mají, a na jejich různé strategie jednání a interakce. Ženy podle výzkumů tohoto směru využívají sociální sítě především jako nástroj utváření a udržování vztahů, což také ve srovnání s muži vede k odlišným způsobům jednání (Lin, Lu 2011; Joiner et al. 2014). K.-Y. Lin a H.-P. Lu (2011) tvrdí, že ženám více záleží na hodnocení druhých a dávají přednost pozitivnějšímu komunikačnímu stylu. Richard Joiner a kol. (2014) ale poukazují na to, že tyto rozdíly se mohou týkat jen veřejně viditelných forem komunikace v on-line prostředí, jelikož v soukromé, neveřejné komunikaci takové rozdíly neidentifikovali. Podle nich se veřejné komentáře žen liší od komentářů mužů v duchu tradičních představ o „konsenzuálních“ ženách a „agresivních“ mužích. Polletta a Chen (2013) shrnují, že muži častěji přerušují druhé a volí konfliktnější tón. V souladu s těmito poznatky dále zjišťujeme, zda se liší komentáře mužů zveřejněné v období předvolebních kampaní na Facebooku od komentářů žen s ohledem na pozitivitu, respektive negativitu těchto komentářů.

Inspirativní je pro nás také ta větev participačního výzkumu, která hledá souvislost mezi charakterem určitého veřejného (diskusního) fóra a účastí žen v něm (Norris, Lovenduski, Campbell 2004; Polletta, Chen 2013). Podle tohoto přístupu je genderovaný charakter veřejných diskusí klíčový pro ochotu žen zapojovat se do debaty. Polletta a Chen (2013) tvrdí, že veřejná fóra jsou obvykle kulturně zakotvena jako spíše ženská, nebo spíše mužská, a že od toho se rovněž odvíjí aktivita žen na těchto fórech, přičemž ženy mohou být odrazovány systematickou interpretací politiky jako mužské domény (srov. Norris, Lovenduski, Campbell 2004). Fóra jsou podle nich spjata s určitými normami, jež definují, která témata jsou považována za vhodná, jaký je preferovaný styl promluv nebo typ argumentů a či názory jsou považovány za důvěryhodné. Tyto normy určují konkrétní „skupinový styl“ daného fóra, který pak ovlivňuje zapojení žen do debat (Polletta, Chen 2013: 292). Vzhledem k výše řečenému i k tomu, že jednotlivé politické strany v obou námi sledovaných volbách konstruovaly svoji kam-

pañ ve vztahu k genderovým otázkám různě, v různé míře a různým způsobem zapojovaly do kampaně ženy politiky a zároveň vykazovaly v námi získaných datech (viz níže) různou míru negativitu fóra na různých úrovních (a měly tedy různý skupinový styl, a to i s ohledem na genderové otázky), zjišťujeme také, jestli existují významné rozdíly mezi jednotlivými politickými stranami, pokud jde o zapojení žen do diskusí na jejich profilech na Facebooku.

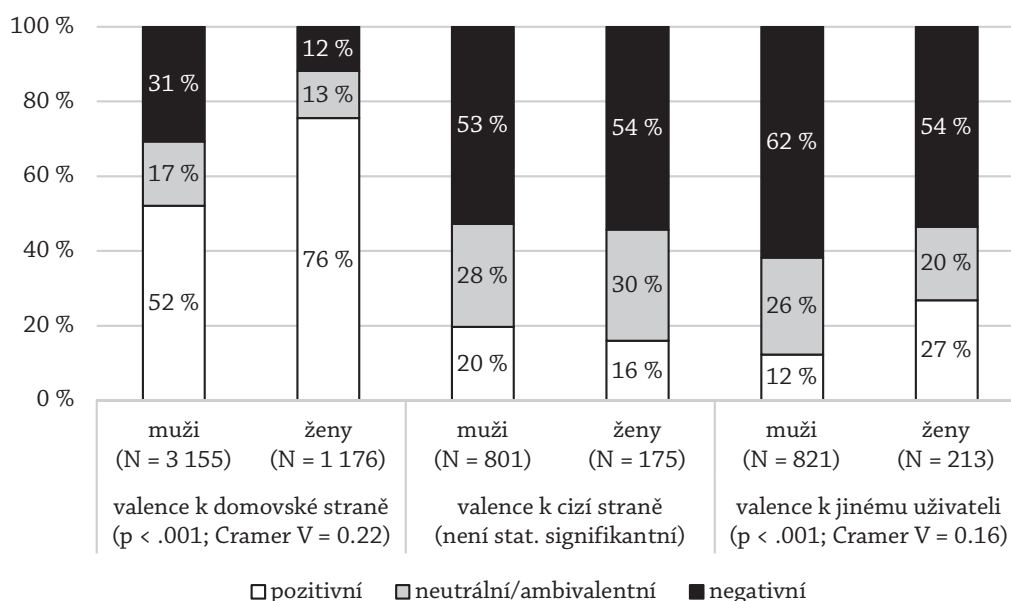
Metodologie výzkumu

Naše studie je založena na obsahové analýze příspěvků zveřejňovaných na facebookových profilech vybraných politických stran. Data pro obsahovou analýzu byla sbírána ze sociální sítě Facebook ve dvou vlnách vztahujících se ke dvěma předvolebním kampaním, tedy ke kampani pro volby do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2013 a kampani pro volby do Evropského parlamentu v roce 2014. V obou případech byly do vzorku zařazeny příspěvky publikované na oficiálních fanouškovských stránkách vybraných českých politických stran (ČSSD, ANO 2011, KSČM, ODS, Strana zelených, Piráti, Svobodní⁵ a Úsvit), a to v období posledního předvolebního týdne (21.–26. 10. 2013, respektive 19.–24. 5. 2014). Tyto stránky byly archivovány s použitím nástroje Scrapbook (doplňkový modul prohlížeče Mozilla Firefox). Z důvodu nutnosti omezení velikosti vzorku pro následnou manuální obsahovou analýzu bylo archivováno vždy prvních 30 příspěvků (komentářů a odpovědí) vztahujících se k jednotlivým statusům politických stran.⁶ Vzorek pro první vlnu obsahové analýzy (volby do PSP 2013) tak obsahoval celkem 278 stranických statusů, 3 436 uživatelských komentářů (tzv. *comments*) a 3 392 uživatelských odpovědí (tzv. *replies*). Vzorek pro druhou vlnu (volby do EP 2014) obsahoval 333 stranických postů, 3 074 uživatelských komentářů a 2 678 uživatelských odpovědí. Vzorek jsme sestavovali tak, aby v něm byli zástupci tří typů politických stran – tradiční strany s kontinuální historií existence v ČR (ve vzorku je zastupují ČSSD, KSČM a ODS), dále alternativní a aktuálně neparlamentní strany (Česká pirátská strana a Strana zelených) a nově vzniklé strany, které můžeme označit za populistické či protestní (ANO 2011 a Úsvit přímé demokracie). Obsahová analýza příspěvků na sociální síti Facebook zkoumala (kromě samotného určení pohlaví uživatelů, primárně prostřednictvím jména a/nebo fotografie) valenci⁷ jejich příspěvků, která byla kódována na třech různých úrovních: jako valence příspěvku ve vztahu k „domácí“ straně (tedy ke straně, na jejímž profilu byly komentář či odpověď zveřejněny), valence příspěvku k „cizí“ straně (tj. k jakékoli jiné straně mimo té, na jejímž profilu se příspěvek objevil) a konečně valence příspěvku ve vztahu k jinému uživateli. Příspěvky byly kódovány dvěma kodéry (respektive třemi kodéry v případě EP 2014), přičemž reliabilita (měřená prostřednictvím Krippendorffova alfa) po několika kolech školení dosáhla skóre 0,708 (0,672 EP 2014), 0,701 (0,748 EP 2014) a 0,901 (0,684 EP 2014) pro výše uvedené úrovně valence (číslo před závorkou udává hodno-

Tabulka 1: Počty a podíly přispěvatelů podle pohlaví.

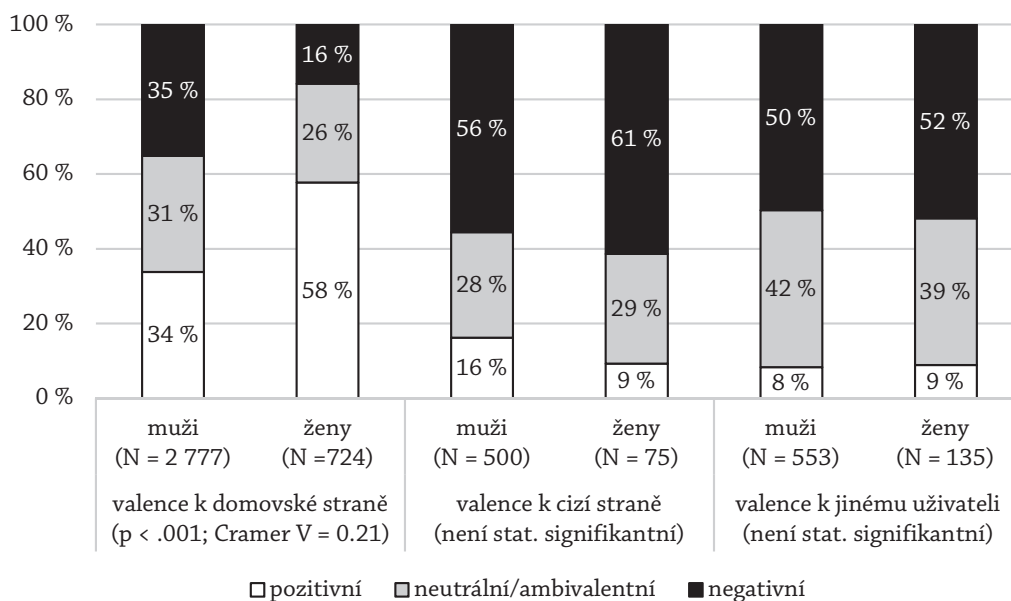
	PSP ČR 2013				EP 2014			
	Příspěvky celkem (7 106)		Unikátní přispěvatelé (3 758)		Příspěvky celkem (4 273)		Unikátní přispěvatelé (2 952)	
	Počet	Procento	Počet	Procento	Počet	Procento	Počet	Procento
Muži	4 762	67	2 648	70	4 273	70	2 277	77
Ženy	1 598	23	1 017	27	1 048	17	618	21
Pohlaví neurčeno	109	2	86	2	100	2	48	2
Politické strany	637	9	7	0	664	11	7	0

Zdroj: Obsahová analýza profilů politických stran, PolCoRe.

Graf 1: Emoční charakter příspěvků podle pohlaví – volby do PS PČR v roce 2013.

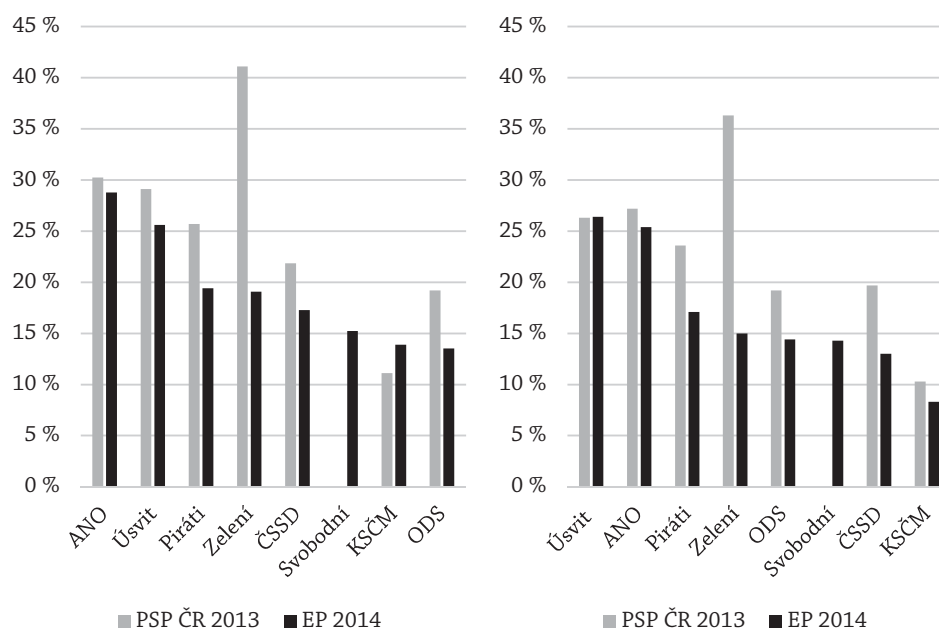
Zdroj: Obsahová analýza profilů politických stran, PolCoRe.

Poznámka: Jednotlivé typy valencí byly měřeny jako tři samostatné proměnné, každá se čtyřmi možnými hodnotami: „pozitivní“, „neutrální/ambivalentní“, „negativní“ a „netýká se“. Hodnota „netýká se“ není v grafu vynesena.

Graf 2: Emoční charakter příspěvků podle pohlaví – volby do EP v roce 2014.

Zdroj: Obsahová analýza profilů politických stran, PolCoRe.

Graf 3: Podíl žen na profilech jednotlivých stran – vlevo: podíl žen z unikátních přispěvatelů; vpravo: podíl příspěvků psaných ženami.

Zdroj: Obsahová analýza profilů politických stran, PolCoRe. Strany jsou řazeny sestupně podle podílu žen v kampani do EP, a to pro každý ukazatel zvlášť. Data pro SSO nebyla v roce 2013 sbírána.

tu pro datový soubor z parlamentních voleb v roce 2013, číslo v závorce hodnotu pro datový soubor z evropských v roce voleb 2014). Tyto hodnoty jsou obecně pokládány za akceptovatelné (Lombard, Snyder-Duch, Campanella Bracken 2002). Pro proměnnou gender bylo skóre reliability mezi kodéry 0,915 (0,929 EP2014).

Výsledky

Účast žen na on-line politické participaci

Obsahová analýza, ve které se zaměřujeme na velké množství příspěvků na facebookových fórech, v nichž lidé vyjadřují své politické názory a postoje, odhalila výrazné rozdíly v míře expresivních aktivit žen a mužů. Jak ukazuje tabulka 1, podíl žen mezi přispěvateli na profilech politických stran v průběhu předvolební kampaně při volbách do PSP ČR v roce 2013 je jen něco přes 27 %. Data, jež jsme získali z navazující obsahové analýzy z kampaně do Evropského parlamentu (EP), naše závěry potvrzují, nebo spíše ukazují dokonce na ještě nižší míru zapojení žen do diskuse na profilech politických stran: mezi přispěvateli/kami bylo jen 21 % žen oproti 77 % mužů (u ostatních uživatelů nebylo možné určit pohlaví podle jména a/nebo fotografie nebo šlo o politické strany).⁸

Dále jsme se v našich analýzách dat zaměřili na míru negativity v komentářích žen a mužů v některých kontextech (emoční charakter příspěvků označujeme jako valenci – viz výše, pozn. pod čarou č. 6). Graf 1 ukazuje výrazně větší podíl příspěvků s pozitivní valencí u ženských autorek v případě příspěvků adresovaných „domovské straně“, tedy straně, na jejíž profilu se příspěvek objevil. Naopak, pokud se příspěvek týkal jiné (cizí) strany, nebyl ve valenci příspěvků žen a mužů žádný rozdíl. U příspěvků, které

se vyjadřovaly k jiným uživatelům/kám, byl rozdíl ve valenci pouze malý.

Pokud se touto optikou podíváme na příspěvky z kampaně před volbami do EP v roce 2014, získáváme podobný obrázek, který posiluje robustnost našeho zjištění (graf 2). Ačkoliv celkově se zdá, že v kontextu evropských voleb poklesl podíl pozitivních příspěvků, nadále platí, že ženy častěji komentují pozitivně, pokud se vyjadřují o straně, na jejíž profil píšou. Naopak u příspěvků zaměřených na cizí stranu nebo v případě voleb do EP i na jiného uživatele nejsou ve valenci příspěvků žen a mužů statisticky významné rozdíly. Příspěvky mužů a žen se od sebe tedy ve svém emočním charakteru obecně liší, ve vztahu k cizí straně nebo jinému uživateli však rozdíly v emocionálním charakteru příspěvků mezi ženami a muži nepozorujeme.

Participace a charakter diskusních fór

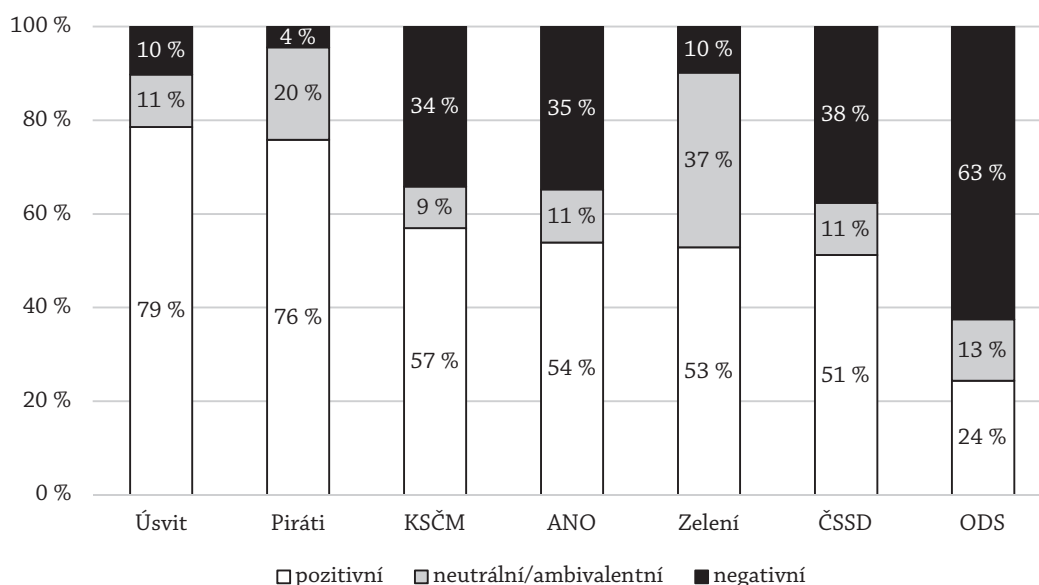
Ústředním záměrem naší analýzy bylo zjistit, jak se podíl žen liší na různých diskusních fórech, která v naší analýze představují jednotlivé profily sledovaných politických stran na Facebooku. Na první pohled je zřejmé, že podíl žen se na jednotlivých diskusních fórech liší poměrně významně (graf 3). Protože většina uživatelů/ek je autorem pouze jednoho příspěvku, není překvapivé, že zobrazení podílu žen mezi unikátními uživateli (vlevo) a podílu příspěvků psaných ženami ze všech příspěvků, u kterých lze identifikovat pohlaví (vpravo), je velmi podobné. Zajímavé jsou především dvě věci: Za prvé, podíl ženské participace téměř u všech stran v roce 2014 oproti předchozímu roku poklesl. Jde sice o jiný typ voleb, ale přinejmenším můžeme říct, že naše data v žádném případě nepoukazují na to, že by se meze v on-line politické aktivitě mezi pohlavími uzavírala.

Za druhé, jednotlivé strany mají tendenci k relativně stálému podílu ženské participace v tom smyslu, že pokud měla strana relativně vysoký, resp. relativně nízký podíl ženské participace v jedné kampani, měla pravděpodobně relativně vysoký, resp. relativně nízký podíl ženské participace také ve druhé kampani.⁹

V návaznosti na literaturu a diskusi o souvislosti charakteru diskusního fóra a účasti žen (Norris, Lovenduski, Campbell 2004; Polletta, Chen 2013) si klademe otázku, zda valence příspěvků může souviset s podílem žen na daném fóru. Protože výraznější rozdíly ve valenci příspěvků podle pohlaví autorů se objevují pouze u proměnné valence k domov-

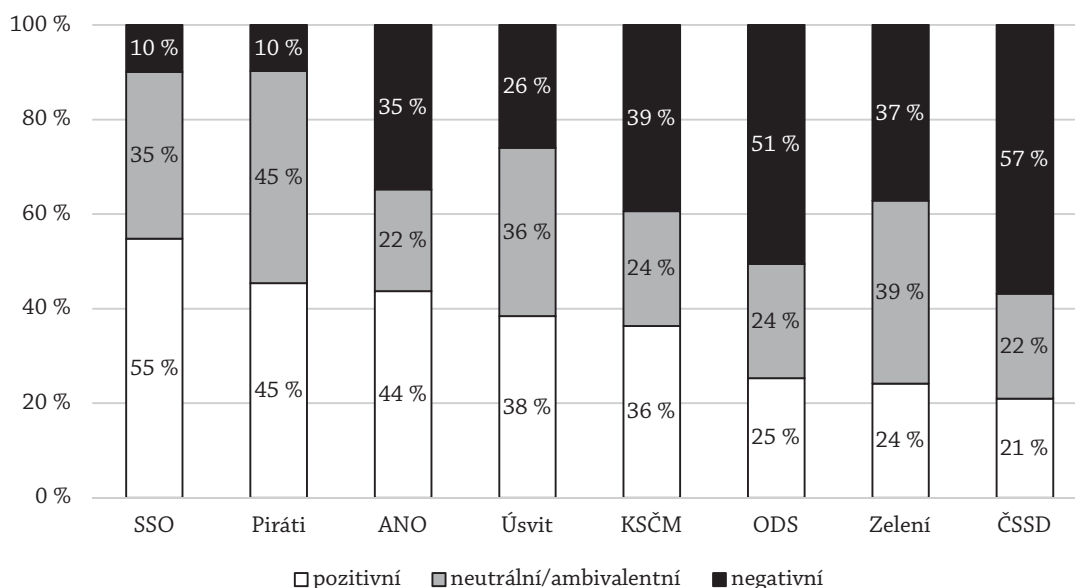
ské straně, zaměřujeme se v podrobnější analýze pouze na tuto proměnnou. Nejprve je přirozeně potřeba zodpovědět otázku, zda existuje variabilita ve valenci mezi jednotlivými fóry – tato variabilita existuje v obou sledovaných obdobích a je poměrně významná (graf 4 a graf 5). Pozitivní komunikace směřuje k malým stranám, které se ucházejí o vstup do PS PČR, případně EP, zatímco nejnegativnější komunikace se v roce 2013 objevila na profilu tradiční politické strany ODS, která byla v době voleb u moci a čelila politickému skandálu doprovázenému velkým poklesem volebních preferencí. V roce 2014 se nejvíce negativních příspěvků týka- lo ČSSD, také tradiční a tehdy již rovněž vládnoucí strany.

Graf 4: Valence příspěvků týkajících se „domovské strany“ podle jednotlivých stran – volby do PS PČR v roce 2013.

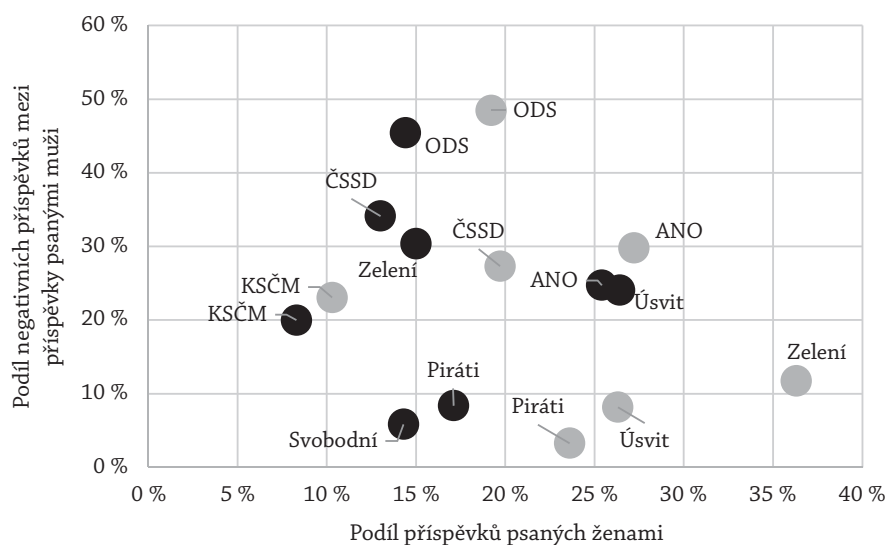
Zdroj: Obsahová analýza profilů politických stran, PolCoRe.

Graf 5: Valence příspěvků týkajících se „domovské strany“ podle jednotlivých stran – volby do EP v roce 2014.

Zdroj: Obsahová analýza profilů politických stran, PolCoRe.

Graf 6: Vztah valence mužských příspěvků vztahujících se k domovské straně a podílu příspěvků psaných ženami – šedé body: volby do PS PČR v roce 2013; černé body: volby do EP v roce 2014.

Zdroj: Obsahová analýza profilů politických stran, PolCoRe.

Lze ale tvrdit, že valence jednotlivých fór souvisí s podílem žen na daném fóru? Na tuto otázku odpovídáme pomocí grafu 6, ve kterém ukazujeme vztah mezi valencí diskusního fóra a podílem příspěvků psaných ženami. Valenci diskusního fóra operacionalizujeme jako podíl příspěvků, které se vztahují k domovské straně negativním způsobem, na všech příspěvcích na sledovaném fóru. Protože jsme již výše ukázali, že ženy jsou v příspěvcích adresovaných domovské straně pozitivnější, chceme se vyhnout námitce, že vyšší podíl žen přirozeně vede k pozitivnější valenci fóra právě proto, že ženy přispívají pozitivněji. Proto měříme valenci fóra jen na základě příspěvků, jejichž autory jsou muži. Graf 6 ukazuje, jak spolu souvisí valence příspěvků psaných muži, vztahujících se k domovské straně, a podíl žen, které vstupují do diskuse.

Vzhledem k relativně malému počtu pozorování v grafu 6 nám nejlepší vhled poskytne samotný graf. Je vidět, že body v grafu nepředstavují nějaký ostře se rýsující vztah. Je také patrné, že i diskusní fóra s vysokým podílem žen (např. Úsvit v roce 2014 nebo ANO v obou letech) mohou mít relativně vysoký podíl negativních příspěvků. Hovořit tedy o tom, že by podíl žen nějakým způsobem souvisel s valencí fóra, není na základě dat dost dobře možné. Je ovšem pravda, že podíl příspěvků psaných ženami je na všech sledovaných fórech menší než 40 %. Také Pearsonův korelační koeficient vyobrazeného vztahu je pouze $-0,25$ a Spearmanův korelační koeficient činí dokonce jen $-0,13$. Vzhledem k malému počtu pozorování navíc nejsou tyto koeficienty statisticky významné. Celkově sice nelze vyloučit, že charakter fóra má v některých případech dopad na ochotu žen účastnit se diskuse, případně že účast žen má někdy dopad na charakter fóra, ale pomocí korelační analýzy se takový vztah nepodařilo v našich datech identifikovat.

Závěr a diskuse

V tomto článku jsme se zaměřili na postižení genderových aspektů politické participace v prostředí sociálních médií v České republice ve dvou předvolebních obdobích – v letech 2013 a 2014. Vycházíme z kvantitativní analýzy obsahu komunikace na profilech vybraných politických stran na Facebooku. Taková redukce vzorku samozřejmě přináší určitá omezení, zejména není možné naše výsledky zobecnit na veškerou on-line politickou expresi týkající se předvolebních kampaní, která probíhá v mnoha dalších on-line prostředích a na mnoha fórech, často i primárně nepolitických. Sociální síť Facebook jsme zvolili především proto, že ve srovnání s dalšími sítěmi i fóry v ČR je dominantní z hlediska množství uživatelů a uživatelék a také s ohledem na význam, který jí v předvolebních kampaních věnovala řada stran i jednotlivých politiků a političek.

Vztažným rámcem naší studie je historicky se vyvíjející pohled na význam faktoru pohlaví v participačním výzkumu. Zatímco ještě v 70. letech 20. století autorky upozorňovaly na genderovou slepotu participačního výzkumu, po několika desetiletích, během nichž byly ženy považovány za obecně politicky méně aktivní než muži, se hlavní proud výzkumu na základě empirických dat opět odklání od studia genderu jako faktoru, který by politickou participaci významně ovlivňoval. Tyto závěry se promítají i do studia participace v prostředí internetu, resp. Webu 2.0, ve kterém je spíše výjimečné zaměřovat se přímo na faktor genderu. Studie, jež s genderem pracují, obvykle docházejí k závěru, že genderová propast se v on-line participačním výzkumu uzavírá, či přímo uzavřela, a že ženy dokonce v některých oblastech participují více než muži.

Někteří autoři a autorky však poukazují na to, že taková zjištění mohou být výsledkem metodologických omezení. Ačkoli se jistě mění strukturální podmínky ne/rovnosti pohlaví, a spolu s nimi tedy teoreticky i význam genderu

v politické participaci, je možné, že mizející rozdíly mezi pohlavími mohou být dány spíše představami respondentů a respondentek o tom, jaká míra participace je od nich očekávána. Ženy proto mohou svoji účast na politickém dění nadhodnocovat (srov. s Harrison, Munn 2007). Tomu by nasvědčovaly i výsledky naší obsahové analýzy, které ukázaly, že ženy se e-expressivním participačním aktivitám věnují výrazně méně než muži. Zajímavý výsledek podle našeho názoru přináší také srovnání těchto výsledků obsahové analýzy s výsledky z dotazníkového šetření, jež jsme realizovali ve stejném období v roce 2013 (Vochocová, Štětka, Mazák 2016). Odhaluje totiž výrazný rozdíl mezi deklarovanou mírou participace a tím, jaká je skutečná míra participace žen na sledovaných fórech. V dotazníkovém šetření z přelomu října a listopadu 2013 uvedlo 21 % uživatelů Facebooku, že během volební kampaně do PS PČR 2013 „lajkovaly“ příspěvky politiků/ček nebo politických stran, zatímco totéž uvedlo 26 % uživatelů Facebooku – mužů. Podobně 15 % uživatelů tvrdilo, že během kampaně sdílely příspěvky politických stran nebo politiků/ček, totéž uvedlo 18 % uživatelů. Konečně 10 % uživatelů uvedlo, že v tomto období komentovaly příspěvky politiků/ček či politických stran, oproti 16 % mužských uživatelů sítě. Jen poslední uvedený rozdíl se přitom ukázal jako statisticky významný ($p < 0,05$). Odpovědi na otázku o komentování příspěvků politiků/ček a politických stran by naznačovaly, že podíl žen mezi přispěvateli a přispěvatelkami na profilech politických stran bude asi 40 %, resp. 10 z 26. Rozdíly zjištěné obsahovou analýzou jsou ale výrazně větší – ženy tvořily mezi přispěvateli/kami během voleb do PSP ČR v roce 2013 jen přibližně 27 %.

Ve snaze hlouběji porozumět faktu, že uživatelky sociální sítě Facebook v ČR nebyly motivovány účastnit se v předvolebním období veřejných diskusí na profilech politických stran do takové míry jako muži, jsme se obrátili k výzkumné tradici, podle které je ochota nebo vůle žen účastnit se diskusí na určitých veřejných fórech ovlivněna genderovým diskursem a podobou komunikačních norem, tedy tzv. skupinovým stylem na jednotlivých fórech (Polletta, Chen 2013). Vzhledem k tomu, že naše data odhalila velké rozdíly v účasti žen na stránkách jednotlivých politických stran a zároveň rozdíly ve valenci příspěvků na jednotlivých fórech, rozhodli jsme se testovat domněnku, že by účast žen v on-line politických diskusích mohla souviset s valencí, konkrétně s mírou negativity komunikace v daném prostředí. Analýza valence komunikace na jednotlivých sledovaných fórech však tuto hypotézu příliš nepotvrzuje: přestože s vyšší účastí žen se valence fóra stává trochu méně negativní, tento vztah je relativně slabý a především vzhledem k malému počtu pozorovaných fór není statisticky významný.

Pro navazující výzkum tak nabízíme zaměřit se na hlubší, kvalitativní analýzu skupinového stylu jednotlivých diskusních fór (v našem případě profilů politických stran na Facebooku) a porovnat tento skupinový styl s účastí žen

v diskusích. Naše dřívější případová studie (Štětka, Vochocová 2014) však naznačuje, že samotný skupinový styl pravděpodobně není dostatečným klíčem k vysvětlení motivace žen účastnit se diskusí na daném fóru. V uvedené případové studii jsme se věnovali porovnání míry homogenity, respektive heterogenity diskusí na stránkách dvou stran, které byly ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 velmi úspěšné při mobilizaci fanoušků na Facebooku (získaly nejvyšší počet „likes“ během samotné kampaně), České pirátské strany a hnutí ANO 2011.¹⁰ Ty zároveň patří mezi strany s nejvyšším procentem žen účastnících se diskusí na jejich facebookovém profilu, jak ukazuje kvantitativní analýza prezentovaná výše. Zjistili jsme ale, že profily těchto dvou sledovaných stran, na nichž participovalo podobné procento žen, představují velmi odlišné politické diskursy. Ačkoli participace na obou stránkách byla ve sledovaném období do velké míry konfliktní a obsahovala vysokou míru kritiky, jednalo se o velmi odlišné formy kritiky i konfliktu. Pro fórum Pirátské strany byl typický kritický dialog mezi podporovateli (nebo přímo voliči) strany se sdílenými politickými hodnotami, zatímco stránka ANO 2011 byla prostorem otevřeného konfliktu mezi nekritickými podporovateli hnutí a jeho oponenty (c.d.). Nabízí se tedy interpretace, že spíše než skupinový styl on-line fóra samotný mohou účast žen (spolu)ovlivňovat externí faktory, jakými může být program strany, jeho zaměření na témata, která mohou být ženám s ohledem na genderový řád společnosti bližší (např. dostupnost péče o děti v předškolních zařízeních), důraz na rovné příležitosti (např. téma příjmových nerovností), prostor, jenž strana dává političkám, míra, jakou se kampaň strany na ženy zaměřuje a podobně. Těmito otázkami se otevírá prostor pro navazující výzkum, který by se mohl komplexněji věnovat srovnání účasti žen na on-line diskusních fórech konkrétních politických stran s výsledky kvalitativní analýzy skupinového stylu těchto fór a zároveň s výsledky analýzy „genderového charakteru“ a programu těchto politických stran. Za zajímavé považujeme také zaměřit se na ženy, které jsou v on-line prostředí v oblasti politické participace aktivní, a zkoumat jejich motivace účastnit se veřejných diskusí k politickým otázkám, nebo je dokonce iniciovat.

Literatura

- Bode, L. 2016. „Closing the Gap. Gender Parity in Political Engagement on Social Media.“ [first online]. *Information, Communication & Society* [cit. cit. 19. 6. 2015], <http://dx.doi.org/10.1080/1369118X.2016.1202302>.
- Bourque, S. C., Grossholtz, J. 1974. „Politics an Unnatural Practice: Political Science Looks at Female Participation.“ *Politics & Society*, No. 4: 225–266, <http://dx.doi.org/10.1177/003232927400400205>.
- Burns, N., Schlozman, K. L., Verba, S. 1997. „The Public Consequences of Private Inequality: Family Life and Citizen Participation.“ *American Political Science Review*,

- No. 91: 373–389, <http://dx.doi.org/10.2307/2952362>.
- Carpentier, N. 2011. *Media and Participation: A Site of Ideological-Democratic Struggle*. Bristol & Chicago: Intellect.
- Casteltrione, I. 2015. „The Internet, Social Networking Web Sites and Political Participation Research: Assumptions and Contradictory Evidence.“ *First Monday*, Vol. 20, No. 3, <http://dx.doi.org/10.5210/fm.v20i3.5462>.
- Coffé, H., Bolzendahl, C. 2010. „Same Game, Different Rules? Gender Differences in Political Participation.“ *Sex Roles*, No. 62: 318–333, <http://dx.doi.org/10.1007/s11199-009-9729-y>.
- Coleman, S., Blumler, J. G. 2009. *The Internet and Democratic Citizenship: Theory, Practice and Policy*. Communication, Society, and Politics. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Correa, R., Hinsley, A. W., Gil de Zúñiga, H. 2010. „Who Interacts on the Web? The Intersection of Users' Personality and Social Media Use.“ *Computers in Human Behavior*, No. 26: 247–253, <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2009.09.003>.
- Dahlgren, P. 2005. „The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation.“ *Political Communication*, Vol. 22, No. 2: 147–162, <http://dx.doi.org/10.1080/10584600590933160>.
- Dahlgren, P. 2013. *The Political Web: Media, Participation and Alternative Democracy*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
- Davis, A. 2010. „New Media and Fat Democracy: The Paradox of Online Participation.“ *New Media & Society*, Vol. 12, No. 5: 745–761, <http://dx.doi.org/10.1177/1461444809341435>.
- Enjolras, B., Steen-Johnsen, K., Wollebæk, D. 2012. „Social Media and Mobilization to Offline Demonstrations: Transcending Participatory Divides?“ *New Media & Society*, Vol. 15, No. 6: 890–908, <http://dx.doi.org/10.1177/1461444812462844>.
- Gallego, A. 2007. *Inequality in Political Participation: Contemporary Patterns in European Countries*. Irvine: Center for the Study of Democracy, University of California.
- Garcia-Blanco, I. 2014. „Discussing the News on Social Media: An Analysis of Citizens' Democratic Values and Aspirations.“ Příspěvek prezentovaný na *European Communication Conference* v Lisabonu, 12.–14. 11. 2014.
- Gibson, R., Cantijoch, M. 2013. „Conceptualizing and Measuring Participation in the Age of the Internet: Is Online Political Engagement Really Different to Offline?“ *The Journal of Politics*, No. 75: 701–716, <http://dx.doi.org/10.1017/S0022381613000431>.
- Gil de Zúñiga, H., Puig-I-Abril, E., Rojas, H. 2009. „Weblogs, Traditional Sources Online and Political Participation: An Assessment of How the Internet Is Changing the Political Environment.“ *New Media & Society*, Vol. 11, No. 4: 553–574, doi: 10.1177/1461444809102960.
- Gil de Zúñiga, H., Jung, N., Valenzuela, S. 2012. „Social Media Use for News and Individuals' Social Capital, Civic Engagement and Political Participation.“ *Journal of Computer & Mediated Communication*, Vol. 17: 319–336, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1083-6101.2012.01574.x>.
- Gil de Zúñiga, H., Molyneux, L., Zheng, P. 2014. „Social Media, Political Expression, and Political Participation: Panel Analysis of Lagged and Concurrent Relationships.“ *Journal of Communication*, Vol. 64, No. 4: 612–634, <http://dx.doi.org/10.1111/jcom.12103>.
- Gil de Zúñiga, H., Veenstra, A., Vraga, E., Shah, D. 2014. „Digital Democracy: Reimagining Pathways to Political Participation.“ *Journal of Information Technology & Politics*, Vol. 7, No. 1: 36–51, <http://dx.doi.org/10.1080/19331680903316742>.
- Hampton, K. N., Sessions Goulet, L., Rainie, L., Purcell, K. 2011. *Social Networking Sites and Our Lives. How People's Trust, Personal Relationships, and Civic and Political Involvement are Connected to Their Use of Social Networking Sites and Other Technologies*. Washington: Pew Research Center's Internet & American Life Project.
- Harrison, L., Munn, J. 2007. „Gendered (Non)participants? What Constructions of Citizenship Tell Us about Democratic Governance in the Twenty-first Century.“ *Parliamentary Affairs*, Vol. 60, No. 3: 426–436, <http://dx.doi.org/10.1093/pa/gsm016>.
- Himmelboim, I., Sweetser, K. D., Tinkham, S. F., Cameron, K., Danelo, M., West, K. 2016. „Valence-based Homophily on Twitter: Network Analysis of Emotions and Political Talk in the 2012 Presidential Election.“ *New Media & Society*, Vol. 18, No. 7: 1382–1400, <http://dx.doi.org/10.1177/1461444814555096>.
- Holt, K., Shehata, A., Strömbäck, J., Ljungberg, E. 2013. „Age and the Effects of News Media Attention and Social Media Use on Political Interest and Participation: Do Social Media Function as Leveller?“ *European Journal of Communication*, No. 28: 19–34, <http://dx.doi.org/10.1177/0267323112465369>.
- Hooghe, M., Hosch-Dayican, B., van Deth, J. 2014. „Conceptualizing Political Participation.“ *Acta Politica*, Vol. 49, No. 3: 337–348, <http://dx.doi.org/10.1057/ap.2014.7>.
- Hughes, D. J., Rowe, M., Batey, M., Lee, A. 2012. „A Tale of Two Sites: Twitter vs. Facebook and the Personality Predictors of Social Media Usage.“ *Computers in Human Behavior*, No. 28: 561–569, <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2011.11.001>.
- Jakubowicz, K. 2013. *Nová ekologie médií. Konvergence a mediomorfóza*. Zlín: Radim Bačuvčík – VerBuM.
- Joiner, R., Stewart, C., Beaney, C., Moon, A., Maras, P., Brosnan, M. 2014. „Publically Different, Privately the Same: Gender Differences and Similarities in Response to Facebook Status Updates.“ *Computers in Human Behavior*, No. 39: 165–169, <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2014.07.004>.
- Junco, R. 2013. „Inequalities in Facebook Use.“ *Computers in Human Behavior*, Vol. 29, No. 6: 2328–2336, <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.05.005>.

- Jungherr, A. 2012. „The German Federal Election of 2009: The Challenge of Participatory Cultures in Political Campaigns.“ *Transformative Works and Cultures*, Vol. 5, No. 10, <http://dx.doi.org/10.3983/twc.2012.0310>.
- Lilleker, D. G., Jackson, N. A. 2010. „Towards a More Participatory Style of Election Campaigning: The Impact of Web 2.0 on the UK 2010 General Election.“ *Policy & Internet*, Vol. 2, No. 3: 67–96, <http://dx.doi.org/10.2202/1944-2866.1064>.
- Lin, K.-Y., Lu, H.-P. 2011. „Why People Use Social Networking Sites: An Empirical Study Integrating Network Externalities and Motivation Theory.“ *Computers in Human Behavior*, No. 27: 1152–1161, <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2010.12.009>.
- Linek, L. 2013. *Kam se ztratili voliči? Volební účast v ČR v letech 1990–2010*. Brno: Centrum pro studium demokracie.
- Lombard, M., Snyder-Duch, J., Campanella Bracken, C. 2002. „Content Analysis in Mass Communication: Assessment and Reporting of Intercoder Reliability.“ *Human Communication Research*, Vol. 28, No. 4: 587–604, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.2002.tb00826.x>.
- Lorber, J. 1998. *Gender Inequality. Feminist Theories and Politics*. Los Angeles: Roxbury.
- Lupač, P., Chrobáková, A., Sládek, J. 2014. *Internet v České republice 2014. Světový projekt o Internetu – Česká republika*. [online]. Praha: Univerzita Karlova. [cit. 19. 6. 2015]. Dostupné z: www.worldinternetproject.net.
- Lutz, C., Hoffmann, C. P., Meckel, M. 2014. „Beyond Just Politics: A Systematic Literature Review of Online Participation.“ *First Monday*, Vol. 19, No. 7: 1–36, <http://dx.doi.org/10.5210/fm.v19i7.5260>.
- McLaughlin, L. 1993. „Feminism, the Public Sphere, Media and Democracy.“ *Media, Culture & Society*, No. 15: 599–620, <http://dx.doi.org/10.1177/016344393015004005>.
- Neumayer, C., Schossböck, J. 2011. „Political Lurkers? Young People in Austria and Their Political Life Worlds Online.“ Pp. 131–143 in Parycek, P., Kripp, M. J., Edelman, N. (eds.). *CeDEM11: Conference for E-Democracy and Open Government*. Krems: Edition-Donau-Universität.
- Norris, P. 2001. *Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, P. 2002. *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, P., Lovenduski, J., Campbell, R. 2004. *Gender and Political Participation*. [online]. Electoral Commission. [cit. 11. 3. 2014]. Dostupné z: www.electoralcommission.org.uk.
- Polletta, F., Chen, P. C. B. 2013. „Gender and Public Talk: Accounting for Women's Variable Participation in the Public Sphere.“ *Sociological Theory*, Vol. 31, No. 4: 291–317, <http://dx.doi.org/10.1177/0735275113515172>.
- Rojas, H., Puig-i-Abril, E. 2009. „Mobilizers Mobilized: Information, Expression, Mobilization and Participation in the Digital Age.“ *Journal of Computer-Mediated Communication*, No. 14: 902–927.
- Strandberg, K. 2013. „A Social Media Revolution or Just a Case of History Repeating Itself? The Use of Social Media in the 2011 Finnish Parliamentary Elections.“ *New Media & Society*, Vol. 15, No. 8: 1329–1347, <http://dx.doi.org/10.1177/1461444812470612>.
- Štětka, V., Vochocová, L. 2014. „A Dialogue of the Deaf, or Communities of Debate? The Use of Facebook in the 2013 Czech Election Parliamentary Elections Campaign.“ *Teorija in Praksa*, roč. 51, č. 6: 1361–1380.
- Švelch, J., Vochocová, L. 2015. „Sociální média jako nová výzva pro výzkum politické participace.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, roč. 51, č. 1: 65–88, <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2015.51.1.154>.
- van Deth, J. 2014. „A Conceptual Map of Political Participation.“ *Acta Politica*, roč. 49, č. 3: 349–367, <http://dx.doi.org/10.1057/ap.2014.6>.
- Vesnic-Alujevic, L. 2012. „Political Participation and Web 2.0 in Europe: A Case Study of Facebook.“ *Public Relations Review*, No. 38: 466–470, <http://dx.doi.org/10.1016/j.pubrev.2012.01.010>.
- Vitak, J., Zube, P., Smock, A., Carr, C. T., Ellison, N., Lampe, C. 2011. „It's Complicated: Facebook Users' Political Participation in the 2008 Election.“ *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, No. 14: 107–114, <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2009.0226>.
- Vochocová, L., Štětka, V., Mazák, J. 2016. „Good Girls Don't Comment on Politics? Gendered Character of Online Political Participation in the Czech Republic.“ *Information, Communication & Society*, Vol. 19, No. 10: 1321–1339, <http://dx.doi.org/10.1080/1369118X.2015.1088881>.
- Vráblíková, K. 2009. „Politická participace a její determinanty v postkomunistických zemích.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, č. 5: 867–897.
- Weber, L. M., Loumakis, A., Bergman, J. 2003. „Who Participates and Why?: An Analysis of Citizens on the Internet and the Mass Public.“ *Social Science Computer Review*, Vol. 21, No. 1: 26–42, <http://dx.doi.org/10.1177/0894439302238969>.
- Young, I. M. 1981. „Beyond the Unhappy Marriage: A Critique of the Dual Systems Theory.“ Pp. 43–70 in Sargent, L. (ed.). *Women and Revolution*. Boston: South End Press.

Poznámky

1 Tento výzkum byl financován Grantovou agenturou ČR (GA ČR) v rámci standardního grantu 14-05575S „Role sociálních médií v transformaci politické komunikace a občanské participace v České republice“.

2 Komplexněji k poměrně složité akademické diskusi o definici politické participace a jejímu vývoji v souvislosti s rozvojem internetu a sociálních médií viz Jaroslav Švelch a Lenka Vochocová (2015), k diskusi o kritériích politické participace srov. s Marcem Hooghem (Hoogh et al. 2014) nebo Janem van Deth (van Deth 2014).

3 K ní řadíme zejména on-line diskuse na politická témata, přesvědčování lidí ve svých sítích o vlastním názoru, sdílení politických obsahů nebo jejich vlastní vytváření, ale také kontroverznější „lajkování“ profilů politických aktérů/ek nebo politických názorů druhých (Gibson, Cantijoch 2013). Někteří autoři a autorky však řadí „lajkování“ spíše k aktivitám, které od skutečné participace odvádějí, a užívají pro něj termín „clicktivismus“ nebo „slacktivismus“ (Neumayer, Schossböck 2011; Vitak et al. 2011).

4 Nelze opomenout vzájemnou korelaci genderu s dalšími socioekonomickými a sociokulturními faktory. Ve studiích s genderovou optikou je politická participace studována jako genderované jednání, které je ovlivňováno procesem socializace a příležitostmi jednotlivců a také úzkým prováděním genderu se strukturními, institucionálními, kulturními, sociálními a ekonomickými překážkami, stejně jako s osobnostními charakteristikami jednotlivců (Harrison, Munn 2007; Correa, Hinsley, Gil de Zúñiga 2010; Hughes et al. 2012; Joiner et al. 2014). Právě těmito faktory bývají tradičně vysvětlovány odlišné participační vzorce u mužů a žen. Ženy mají obvykle ztížený přístup k ekonomickým zdrojům (například k práci na plný úvazek), vykazují nižší stupeň politické informovanosti a méně zájmu o politiku a jejich role v politice je vnímána jako menší (a dokonce i samy ji tak vnímají) (Norris, Lovenduski, Campbell 2004; Vrábliková 2009; Coffé, Bolzendahl 2010; Lutz, Hoffmann, Meckel 2014). Některé výzkumy ukazují, že s vyšším vzděláním a příjmem se genderové rozdíly v participaci zmenšují (Norris, Lovenduski, Campbell 2004).

5 Strana svobodných občanů byla zahrnuta jen ve vzorku pro obsahovou analýzu v roce 2014.

6 K redukci vzorku jsme zvolili shodný postup jako Iñaki Garcia-Blanco při analýze uživatelských komentářů na facebookových stránkách vybraných novin (Garcia-Blanco 2014). Archivovali jsme obsah sledovaných stránek s dvou denním zpožděním a pro archivaci jsme vybírali obsah označený jako „nejrelevantnější“. Vybraných 30 komentářů a odpovědí tedy nepředstavuje 30 chronologicky prvních komentářů, ale komentáře vybrané s ohledem na stupeň interakcí, které vyvolaly („líbí se mi“, sdílení). Analyzovali jsme u každého statusu 30 komentářů, které vzbudily největší pozornost uživatelů.

7 K označení emočního charakteru příspěvků užíváme termín „valence“ odvozením od anglického „emotional valence“, jak s ním pracují např. Itai Himelboim a kol. v kontextu politické komunikace, resp. přímo politické exprese (*political expression*) (Himelboim et al. 2016).

8 Dále můžeme na základě tabulky 1 vytvořit poměry mezi unikátními příspěvatelkami a unikátními příspěvateli na

jedné straně a všemi příspěvky psanými ženami a všemi příspěvky psanými muži na straně druhé. Konkrétně pro rok 2015 tak získáváme $21 : 77 = 0,27$ a vedle toho $17 : 70 = 0,24$. To souvisí s tím, že mezi opakovanými příspěvateli je převaha mužů ještě silnější.

9 Výraznou výjimku tvoří Strana zelených (SZ), která měla zdaleka největší podíl žen vstupujících do debaty na facebookovém profilu strany v kampani do PS PČR, ale v kampani do EP už byl podíl žen v debatě pouze průměrný. Skok je natolik razantní, že jsme se spojili s volebním manažerem SZ pro kampaň do PS PČR 2013 i s manažerem on-line kampaně strany. Jejich vysvětlení pozorovaného rozdílu má dvě roviny. Jednak se SZ ve volbách do PS PČR zaměřovala na „ženská“ témata, konkrétně školky a nerovnosti v odměňování mezi ženami a muži (*gender pay gap*). Jednak se SZ ve volbách do PS PČR více než ve volbách do EP soustředila při zvyšování viditelnosti svých příspěvků na ženy.

10 Kvalitativní analýza pracovala se stejným korpusem dat jako kvantitativní analýza věnující se volbám do PSP ČR v roce 2013.

© Lenka Vochocová, Jaromír Mazák, Václav Štětka, 2016

© Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2016

PhDr. Lenka Vochocová, Ph.D., je výzkumnou a pedagogickou pracovnící katedry mediálních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a působí ve výzkumné skupině PolCoRe při Institutu sociologických studií téže univerzity. Mezi její odborné zájmy patří oblast kritických teorií, zejména politické ekonomie komunikace, genderová mediální studia, teorie veřejných sfér a expresivní formy politické participace v prostředí sociálních médií. Korespondenci zasílejte na adresu: lenka.vochocova@fsv.cuni.cz.

Mgr. Jaromír Mazák je výzkumným a pedagogickým pracovníkem katedry sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a působí také ve výzkumné skupině PolCoRe. Jeho výzkumné zájmy se soustředí na politickou a občanskou participaci a sociální hnutí. Korespondenci zasílejte na adresu: jaromir.mazak@ff.cuni.cz.

PhDr. Václav Štětka, Ph.D., působí na Loughborough University (Department of Social Sciences) a jako vedoucí výzkumné skupiny PolCoRe v Institutu sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Ve svém výzkumu se zaměřuje na politickou komunikaci a roli nových médií, užití sociálních sítí pro politickou participaci a na mediální vlastnictví a globalizaci. Korespondenci zasílejte na adresu: vaclav.stetka@fsv.cuni.cz.